

ใบความรู้เรื่อง คำสมาส
รายวิชาภาษาไทยพื้นฐาน ท๒๒๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
คำสมาส

คำสมาส หมายถึง คำประสมแบบภาษาบาลีและสันสกฤต คำสมาสเป็นคำใหม่ที่เกิดจากคำที่ใช้อยู่เดิม ๒ คำขึ้นไปมารวมกันในภาษาบาลี คำสมาสจะต้องนำคำที่มีใช้อยู่ในภาษาบาลีเท่านั้นมารวมกัน

หลักสังเกตภาษาบาลีและสันสกฤต

คำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤตมีหลักโดยทั่วไป ดังนี้

บาลี	สันสกฤต
๑. ใช้สระอะ อา อิ อี อุ อู เอ โอ เช่น บิดา บุรี บุญ บุษบา เมตตา	๑. ใช้สระอะ อา อิ อี อุ อู เอ โอ และเพิ่ม ฤ ฤ ฤ ฤ โอ เอา เช่น ไมตรี ฤกษ์ ฤดู ฤทธิ ไพศาล เมล็ด เสาร์
๒. ใช้ ส เช่น สาสนา สันติ วิสาสะ ศาลา สีสะ	๒. ใช้ ศ ษ เช่น ศิษย์ ศานติ พิศवास ศาลา ศิระชะ
๓. ใช้ ฟ เช่น กีฬา จูฬา ครุฬ	๓. ใช้ ท เช่น กรีฑา จูฑา ครุฑ
๔. ใช้พยัญชนะเรียงพยางค์ เช่น ปฐุม ปณิต จักก สัจ ปชา กิริยา สามี ฐาน ถาวร	๔. ใช้อักษรควบกล้ำ เช่น ประถม ประณิต จักร ประชา กิริยา สวามี สถาน สถาวร
๕. ใช้พยัญชนะสะกดและตัวตามตัวเดียวกัน เช่น ัมม กัมม	๕. ใช้ตัว รร แทน ร (ร เรมะ) เช่น ธรรม กรรม มรรค จรรยา สุวรรณ
๖. มีหลักตัวสะกดตัวตามที่แน่นอน	๖. ไม่มีหลักตัวสะกดตัวตาม

พยัญชนะวรรคของภาษาบาลี

วรรค	แฉกที่ ๑	แฉกที่ ๒	แฉกที่ ๓	แฉกที่ ๔	แฉกที่ ๕	เศษวรรค
วรรค กะ ฐานคอ (กัณฐะ)	ก	ข	ค	ฃ	ง	ย ร ล ว ส ห ฬ ๐ (อัง)
วรรค จะ ฐานเพดาน (ตาลุชะ)	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	
วรรค ฎะ ฐานปุ่มเหงือก (นุทฐะ)	ฎ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ	
วรรค ดะ ฐานฟัน (ทันดชะ)	ด	ถ	ท	ธ	น	
วรรค ปะ ฐานริมฝีปาก (โอฐะ)	ป	ผ	พ	ภ	ม	

มีหลักสังเกตดังนี้

- พยัญชนะแถวที่ ๑ , ๓ , ๕ เป็นตัวสะกดได้เท่านั้น (ต้องอยู่ในวรรคเดียวกัน)
- ถ้าพยัญชนะแถวที่ ๑ สะกด แถวที่ ๑ หรือแถวที่ ๒ เป็นตัวตามได้
เช่น สักกะ ทุกข สัจจา ปัจฉิม สัตต หัตถ์ บุพผา เป็นต้น
- ถ้าพยัญชนะแถวที่ ๓ สะกด แถวที่ ๓ หรือ ๔ เป็นตัวตามได้ในวรรคเดียวกัน
เช่น อัคคี พยัคฆ์ วิชชา อัชฌา พุทธ
- ถ้าพยัญชนะแถวที่ ๕ สะกด ทุกตัวในวรรคเดียวกันตามได้
เช่น องค์ สังข์ องค์ สงฆ์ สัมปทาน สัมผัส สัมพันธ์ สมภาร เป็นต้น
- พยัญชนะบาลี ตัวสะกดตัวตามจะอยู่ในวรรคเดียวกันเท่านั้นจะข้ามไปวรรคอื่นไม่ได้

ลักษณะของคำสมาส

๑. คำที่สมาสกันต้องเป็นคำบาลี สันสกฤตเท่านั้น อาจจะเป็นบาลีสมาสกับบาลี เช่น ทิพโสถ ชัตติยมานะ สันสกฤตสมาสกับสันสกฤต เช่น อักษรศาสตร์ บุรุษโทษ บาลีสมาสกับสันสกฤต เช่น วิทยาเขต วัฒนธรรม

๒. คำสมาสไม่ต้องประวิสรรชนีย์หรือมีเครื่องหมายทัณฑฆาตที่อักษรสุดท้ายของคำหน้า เช่น ศิลปกรรม
จตุรการ สัมฤทธิ์บัตร วารดิถี

๓. คำที่นำมาสมาสกันแล้ว ความหมายหลักอยู่ที่คำหลัง ส่วนความรองจะอยู่ข้างหน้า เช่น ยุทธ (รบ) +
ภูมิ (แผ่นดิน / สนาม) = ยุทธภูมิ (สนามรบ)

๔. คำที่รวมกันแล้วไม่เปลี่ยนแปลงรูปคำแต่อย่างใด เช่น วัฒนธรรม = วัฒนธรรม / โลก + บาล =
โลกบาล

๕. คำสมาสเมื่อออกเสียงต้องต่อเนื่องกัน เช่น ภูมิศาสตร์ อ่านว่า ภู - มิ - สาด / เกตุมาลา อ่านว่า เก -
ตุ - มา - ลา

➤ ข้อสังเกต

มีคำในภาษาไทยหลายคำที่มีการประกอบคำคล้ายคำสมาส คือ นำศัพท์มาเรียงต่อกันและสามารถอ่านออกเสียง อะ อี อุ เชื่อมระหว่างคำที่มาต่อกัน แต่ไม่ใช่คำสมาส เพราะไม่ใช่คำรวมของคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต และมีภาษาอื่นปน เช่น

คุณ + ค่า	(บาลี + ไทย)	อ่านว่า	คุณ - นะ - ค่า, คุณ - ค่า
ชีว + เคมี	(สันสกฤต + อังกฤษ)	อ่านว่า	ชี - วะ - เค - มี
เทพ + เจ้า	(บาลี + ไทย)	อ่านว่า	เทพ - พะ - เจ้า
ทุน + ทรัพย์	(ไทย + สันสกฤต)	อ่านว่า	ทุน - นะ - ษ์
เมรุ + มาศ	(บาลี + เขมร)	อ่านว่า	เม - รุ - มาศ
บรรจุ + ภัณฑ์	(เขมร + บาลีสันสกฤต)	อ่านว่า	บัน - จุ - พัน